

Balogh Lajos

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Ezúton is köszönöm az először 2013. január 14-én papírra vetett, majd sokáig fiókban szunnyadt, csak 2015-ben beküldött *Mottókereső* című gondolatfelvetésem megtisztelő közlését. (Bevallom, a nemzeti jelmondatok ebben említett külföldi példaválogatásából kedvencem a Saint Lucia országé: „A föld, a nép, a fény”; eredetileg ezt terveztem írássom címeiként.) A Wikipédia magyar változatának *Nemzeti mottók* című oldala láttán született kis cikk megjelenéséig nem is néztem utána másutt e tárgyban. Most azonban kicsit „beleböngésztem” az ide illő ismeretekbe.

Történelmünk folyamán volt már több nemzeti jelmondatunk is. A teljesség igénye nélkül: a Rákóczi-szabadságharcé a „*Cum Deo pro Patria et Libertate*”, azaz „*Istennel a Hazáért és a Szabadságért*”; a reformkorban a „*Haza és haladás*”, az Osztrák–Magyar Monarchiáé az „*Oszthatatlanul és Elválaszthatatlanul*” volt. Az 1848-as 12 pont mottója: a „*Legyen béke, szabadság és egyetértés*” szerepel hazánk 2011. április 25-én életbe lépett új Alaptörvénye záró rendelkezéseinek végén is. Végül egy magánszemély által 2013 júniusában az OVB-hez benyújtott, majd elutasított javaslatként szerepelt a „*Voltunk – vagyunk – leszünk.*”

Hivatalosan nincs nemzeti mottónk, mostanság nem is könnyű közmegegyezéssel alkotnunk, az bizonyos. De mi csoda közös sikerélmény lenne, ha mégis sikerülne! Ehhez leginkább a világnézetileg nem megosztó tartalmú mottók az esélyesek. Vagyis azt kell keresnünk, amely nemzetünkben a legszélesebb mértékben közös. Az írásomra érkezett egyik olvasói levél javaslata épp ilyen: „*Sajátságos nyelvünk a világ kincse!*” (Láng Miklós)

Az anyanyelvápolás híveként – a szívem szerint való gondolatlaltal egyetértve – rögtön leírtam ennek a módosított változatát (amely – ha Láng Miklós is egyetért vele – így már kétszerős): „*Anyanyelvünk a világ kincse!*” (Láng Miklós, Balogh Lajos)

Hivatásomból fakadóan is kiváló ötletforrásnak tartom a másfél évtizede Gazda István professzor és munkatársai által a Millenárison létrehozott *Álmok álmodói – Világra szóló magyarok* című időszaki kiállítás címét is; további mottójavaslatom tehát: „*Világra szólunk!*”

A javaslatok közül az első számú a Széchenyi István-féle „*Nyelvében él a nemzet*” mellett a 2011-es Alkotmányunk végén szereplő „*Legyen béke, szabadság és egyetértés*”-t is nyugodt szívvel nemzeti jelmondatná emelném.

Csak sejthetem, hogy érkeznek még javaslatok a szerkesztőségbe másoktól is. Bízvást remélem, hogy a felvetésem, ha nem is mindjárt jelmondatot, de nemes szándékok szélesedő összehangzását szüli a békés, boldog jövő ígérétében,

amely mindenkié, aki Magyarországon, a Kárpát-medencében, Európában vagy a világban másutt él.

Kelt: Magyarország új Alaptörvénye születése ötödik évfordulójának előestéjén.

UTÓLAGOS HOZZÁSZÓLÁS

Bősze Péter

A magyarság története sok évezredes: túléltünk háborúkat, birodalmakat, járványokat. Mindig tudtuk miként lehet megmaradni. A megmaradás ösztöne népünk rejtélye; ezért választanám jelmondatunknak: „*Megmaradni*”.

Berényi Mihály

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Olvastam egyszer egy cikket a *kardiovaszkuláris kockázat-csökkentő hatásáról*. Kitaláltam, hogy a szer a nemkívánatos *kardiovaszkuláris* „eseményekre” volt jó hatással. De vajon az idézett mondatrész is arról szól? Minek a jelzője itt a *kardiovaszkuláris*? A kockázatoké vagy a hatásoké? A *kardiovaszkuláris kockázat-csökkentő hatás* vagy inkább a *kardiovaszkuláris kockázatot csökkentő hatás* helyesebb lett volna?

A cikkben a *kardiovaszkuláris* jelző röviden CV-ként szerepelt, ennek megfelelően *CV-eseményekről*, *CV-rizikóról*, *CV-hálózásról* olvashattam. Indokoltan van ezekben a kifejezésekben kötőjel?

Szívesen láttam volna a *kardiovaszkuláris* helyén az egyenértékű magyar jelzőt, de ilyen, úgy tűnik, nincs. A világhálón a *szívérrendszeri*, *szív érrendszeri*, *szív és érrendszeri*, *szív/érrendszeri*, *szív-, érrendszeri*, *szív- és érrendszeri* mellett leggyakrabban talán a *szív-érrendszeri* fordul elő. Melyik volna a helyes: A *magyar orvosi nyelv tankönyve* szerint (356. old.) a *szív-ér rendszeri*, a *Magyar Orvosi Nyelvből* vett példák alapján a *szív-ér rendszeri*, *szív-érrendszeri* vagy *szív-ér-rendszeri*?

VÁLASZ

Bősze Péter

A többes jelzőkkel bizony sok nehézség van: nemegyszer ugyanis nehéz megállapítani, hogy a többedik jelző az alaptagra, az egész jelzős szerkezetre, avagy csak a jelzői bővítményre vonatkozik. Ha az alaptag kap ismételt jelzőt, vesszőt teszünk utána, így a szerkezet egyértelmű. Ám nem kell vessző, ha az egész jelzős szerkezetre vonatkozik, de akkor sem, ha a bővítményre. A gond éppen ebből adódik: ugyanis nemegyszer nehéz eldönteni, hogy melyikről van szó, a bővítményről vagy az egész szerkezetről. Ha a szövegkörnyezet egyértelműsít, nincs nagy baj, de a szabato-

sabb fogalmazás akkor is helyesebb. A példánál maradva: a *kardiovaszkuláris kockázatot csökkentő hatás*.

Ha jelzőt betűszóval helyettesítünk, az azért még jelző marad. Tehát: *CV események/ rizikó/halálozás* stb.

A magyar jelzővel kétféleképpen szabatos: *szív és érrendszeri* vagy *szív-érrendszeri* (nagyköötőjellel). Természetesen a helyesírási szabályzat szerint a *szív-érrendszeri* (köötőjeles) forma sem hibás, és a *szív, érrendszeri* sem.

Megfontolás: Nemrégiben levelet kaptam ezzel a megszólítással: „*Tisztelt Szexuális Medicina Társaság Tagok, Tisztelt Kollégák!*”

A megszólítás második fele (*Tisztelt Kollégák!*) rendben van, az első rész (*Tisztelt Szexuális Medicina Társaság Tagok!*) miatt kérdezek. Hasonló esetekben hogyan szólítsuk meg az egyesületi vagy kollégiumi tagokat?

Jóllehet mindenki érti vagy kitalálja, kiknek szól ez a levél, hogy nem a társaság a tisztelt, de nem sok hiányzik ahhoz, hogy a megszólítás hibátlan legyen. Nyelvtanilag helyes lenne, de nem szép a *Tisztelt Szexuális Medicina Társaság-Tagok*. Egyetlen *-i* hozzáadása is elég volna: *Tisztelt Szexuális Medicina Társasági Tagok!* Vagy ha a levél fejlécén láthatjuk a küldőt (*Szexuális Medicina Társaság*), elég a *Tisztelt Társasági Tagok!* vagy a *Tisztelt Kollégák!* is. Kollégium esetén: *Tisztelt Kollégiumtagok!* vagy *Tisztelt Kollégiumi Tagok!*

VÁLASZ

Bősze Péter

A fejtegetésben benne van a kérdésre a válasz. Csak annyit tesztek hozzá, hogy a *kollégák* helyett *orvostársak* is írható; magam ezzel élek: *Kedves Orvostársak!*

Megfontolás: Lehetne ezt az állapotot szebb névvel illetni: *komplex regionális fájdalom szindróma* (complex regional pain syndrome)?

VÁLASZ

Bősze Péter

környéki fájdalombetegség

Megfontolás: *Keratoconjunctivitis sicca* ≠ *száraz szem tünet*

A világháló magyar nyelvű részén megdöbbentően sokféle neve és írásmódja van a *keratoconjunctivitisnek*. Ilyenek

például: a *száraz szem tünet, száraz szem szindróma, száraz szem-szindróma, szárazszem-szindróma, száraz szem betegség, száraz szembetegség, száraz szem, szárazszeműség, szemszárazság, állatorvosoknál angolból (dry eye disease) fordítva: szárazszem-betegség*. Íme néhány ide illő mondat:

„A kötőhártya gyulladások közé sorolható a *száraz szem tünet*.”; „A *száraz szem tünet* napjainkban meglehetősen sok embert érint, amely részben a megváltozott környezeti körülmények kialakulásának köszönhető.”; „A káliumot tekintik a legfontosabb ásványnak *száraz szem tünet* esetén.”; „A *száraz szem szindróma* tünetei meglehetősen széles skálán mozognak.”; „A *száraz szem tünet* együttes ritkán fordul elő.”; *Kezelésére: „száraz szem szemcsepp, száraz szemre szemcsepp, szemszárazság szemcsepp.”*

E kiragadott mondatok egyéb hibáitól most tekintsünk el! A költői kérdésem: Miért van e szembetegségnek ilyen sok „beteg” neve? A válasz: Mert használói nem ismerik eléggé a magyar helyesírási szabályait. Az utca embere először mulékony szemszárazságról panaszkodik. Ha orvoshoz fordul, kórismét hall: az előbb felsorolt sokadalom valamelyikét, amelyik a betegség szót is tartalmazza. Amelyik orvos ad magára, *száraz szemről, szemszárazságról, szemszárazság-betegségről, szárazszem-betegségről* beszél vagy ír. A *száraz szem szindróma tünetei* álmában sem jönnek elő, hiszen tudja, hogy a szindróma tünetegyüttes, elég, ha a száraz szem tüneteiről szól. A külön- és egybeírás szabályai szerint a *szárazszemtünet, szárazszemszindróma* volna a helyes. Gyógyszerei közül érdekes látvány az egyébként szabályos *szemszárazságszemcsepp*, ugyanis hat szótagig egybeírandó összetétel. Nekem a *szemcsepp szemszárazságra* tetszik, esetleg így tagolnám a négyes összetételt: *szemszárazságszemcsepp*.

Egyetértünk?

VÁLASZ

Kuna Ágnes

A kérdéses szót a magyar helyesírási szabályai szerint a második mozgószabály alapján *szárazszem-tünetként* írjuk. A második mozgószabályt akkor alkalmazzuk, ha úgy jön létre szóösszetétel, hogy két külön írt szóhoz egy harmadik kapcsolódik. Jelen esetben a két szó a *száraz szem*, amelyhez együtt kapcsolódik a *tünet/szindróma/betegség*. A jelentésbeli összetartozás kifejezésére az újonnan keletkezett összetétel előtagját egybe írjuk (amely eredetileg külön volt), az utótagot pedig kötőjellel kapcsoljuk. Azaz: *szárazszem-tünet, szárazszem-betegség, szárazszem-szindróma*. A két különírt szó lehet akár összetett szó is. Például *tünetmentes beteg*. Ha ehhez jön a gyógyítás, akkor *tünetmentesbeteg-gyógyítás* lesz az írásmód. Ez természetesen feloldható a könnyedebb jelölt birtokos szerkezettel: *a tünetmentes beteg gyógyítása*. A

második mozgószabály alkalmazásakor tehát nem kell számolni a szótagokat.

A szótagszámlálás „hatos szabálya” nem gépies „szabály”. Ahogy láttuk, ebben az esetben sem alkalmazzuk, illetve ha két szóból keletkező összetétel szótagszáma haladja meg a hat szótagot, akkor sem (csak ha három vagy több szóból keletkezik összetétel). Például: az *értelmezésváltozás* hét szótag, de két szóból áll, így nem számolunk szótagszámot. Ha igekötő is van az összetételben, akkor figyelembe kell venni, hogy az egy szótagú igekötő nem számít összetételi tagnak, a több szótagú viszont igen. Így például a *betegfelvétel* esetében nem számoljuk a szótagszámot, mert két tag összetétele; azonban a *páciens-előjegyzés* esetében már igen, mert az *elő-* igekötő két szótagból áll.

Számolni kell a szótagokat a *szem + szárazság + szem + csepp* esetében is, mivel ez négy szóból áll. A szóösszetétel jelentéssűrítő, amelyet ’szemszárazságra való szemcsepp’-ként lehet feloldani. Az összetétel hat szótagból áll, jelentéssűrítő, így egybe írjuk: *szemszárazságszemcsepp*.

Fodor Flóra

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

A fenti (augusztusi) számot csak most olvastam, de talán nem baj, ha ilyen későn válaszolok rá. Egy tévedésre bukantam az 55. oldalon, Ludányi Zsófia hozzászólásában, amelyben a mikrobanevek, ezen belül a jelzőként használt állatnevek kapcsán fejt ki véleményét.

Az angol *simian*, *canine*, *bovine* stb. mellékneveket latin vocativusoknak véli: „A *canine* a latin *caninus* ’kutyától származó, kutyával kapcsolatos’ [...] melléknév vocativusi [...] alakja. Ugyanígy a *bovine* [...]” (A *simiannél* nem tér ki arra, hogyan lesz a *simia* vocativusból *simian*.) Ennek megfelelően a latin jelzős formát a következőképpen javasolja írni: *bovine vírus*, *canine vírus* stb., nyilván *e* betűvel együtt latinul ejtve az eredeti angol ‚bovájn, kenájn’ kiejtés helyett. Ez véleményem szerint nem helytálló. A fenti állatmegjelölések jellegzetes képzésű angol melléknevek, az *-ine* végződés számos latin eredetű állatnévhez kapcsolva alkot melléknevet (ld. még: *feline*, *porcine*, *equine*, *ovine* stb.), de akad más jelentésű szó is ezzel a végződéssel: *alpine*, *divine*, *argentine* (’alpesi’, ’istení’, ’ezüstös’). Ugyanígy a *simian*hez hasonlóan: *avian*, *hungarian*, *utopian* (’madár-’, ’magyar’, ’utópista’). Ezeknek nincs közük a vocativushoz, így nem használhatók a vírus szó latin jelzőjeként, egyszerűen le kell fordítani magyarra: *majomvírus*, *marhavírus*, *kutyavírus*. Ha a két szó között áll még más jelző is, akkor különírva.

Az első számtól kezdve lelkes olvasója vagyok a lapnak. Gratulálok a szerkesztőnek, és további gazdag lapszámokat kívánok hosszú évtizedekig!

VÁLASZ

Ludányi Zsófia

Köszönöm a tévedésem javítását.

Láng Miklós

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Együtt kaptam meg XV/1. és a 2. számot, melyeket köszönettel és a szokott érdeklődéssel vettem kézbe. Egyben hadd tegyek szerény javaslatot a MOTTÓKERESŐ c. felsoroláshoz, hazánk részére: „*Sajátságos nyelvünk a világ kincse!*” További eredményes munkát kívánok. (Vö. Balogh Lajos levelével)

Szűcs Gábor

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

A *Magyar Orvosi Nyelv* 2015. évfolyamának 1. (augusztusi) számában olvasható Kiss László: *Markusovszky Lajos és az Orvosi Hetilap szerepe a magyar orvosi szaknyelv megeremtésében* című írása. Ebben a szerző Ján Junas nyomán analógiát von Petőfi és Markusovszky Lajos között; hiszen senki sem merte volna megjósolni, hogy a mai Szlovákia területén született Markusovszky egyszer a nemzet és haza jeles személyiségévé válik, „[m]int ahogy a nyolc évvel később, a horvát Petrovics Ivan és a Liptóval határos, Turóc megyei szlovák Hruz Mária gyermekeként napvilágot látott Alexanderről sem jósolták meg, hogy pár évtizeddel később Petőfi Sándor néven magyar költő lesz belőle.”

Petőfi apját köztudottan Petrovics Istvánnak hívták (saját ruhaládájára *Stefanus Petrovics* formában írta föl a nevét, Petőfi keresztelési anyakönyvében *Stephanus Petrovicsként* szerepel). Ha jóhiszeműek vagyunk, Istvánból legfőjebb elírás során lett Ivan a hivatkozott Ján Junas munkájában, amelyet sajnos nem volt módom megtekinteni. Kiss László azonban nem szó szerint idézi a szerzőt, nem is használ idézőjelet, tehát vagy át kellett volna írnia *Istvánra* az *Ivant*, vagy valamilyen formában meg kellett volna jegyeznie, hogy a költő apját természetesen nem Petrovics Ivannak hívták.

A szlovák szerző ráadásul Petőfi apját horvátnak nevezi, noha a Petrovics család már generációk óta a felvidéken élt, Petrowitz Tamás, István apja szlovákuul beszélt, az egész család elszlovákosodott, és szlováknak is tartotta magát. Ugyanakkor Petrovics István már Kartalon született, s Valkón járt iskolába. Mindkét (Pest-Pilis-Solt vármegyéhez tartozó) település magyar volt. Petőfi apja tehát magyarok között szocializálódott, beszélt is magyarul, sőt azt is tudjuk, hogy magyarnak tartotta magát. Amikor Bagó Kis István szabadszállási asztalosmester 1828 márciusában tótnak nevezte, még tettelegességre is sor került. A család orvos barátjától, Sass Istvántól is tudjuk, hogy Petrovics sokra tartotta magyarságát, büszke volt rá. Később az apa is fölvette a Petőfi nevet.

Ha tehát nem vagyunk jóhiszeműek, a jellegzetesen szláv Ivan név kiválasztását, Hruz Mária szlovákságának nyomatékosságát és az apa indokolatlan horvátnak nevezését a helyi (szláv) sovinizmus jelének is tekinthetjük.

1923-ban, Petőfi születésének századik évfordulóján, a *Slovenská Politika* c. újságban talán először nevezték Petőfit elfajzott szlováknak. Később Pavol Bujnák, a prágai majd a pozsonyi egyetem magyar tanszékének professzora hangoztatta előadásában, hogy Petőfi szlovák és szerb szülők gyermeke, aki később tudatosan eltitkolta származását. Ráadásul a költő a családi házban nem, csupán egyik pesti iskolájában tanult meg magyarul, sőt forradalmisága is a szlovák jellem és az idegen környezettel való érintkezés konfliktusából eredeztethető. Pavol Bujnákkal, aki támogatta a fajelmélet helyi változatát, a józan csehszlovákiai kortársak sem értettek egyet.

Legutóbb 2007-ben Ján Šlota mondta azt, hogy Kossuth és Petőfi szlovák volt. 2011-ben pedig, a magyar középiskolákban március 15-én (!) megírandó szlovák nyelvi érettségi vizsgában szlovákosították a költő nevét. Idézem az *Új Szó* egyik vonatkozó cikkét: „A diákoknak kedden arra a kérdésre kellett választ adniuk, hogy mely magyar költő alkotásával lehet összehasonlítani Janko Král műveit. A kérdésben megadták a megválaszolendő költő monogramját is: Š. P. A helyes (ragozott) válasz ez volt: Šándora Petőfiho. A tesztlapokat készítő Oktatásügyi Szabványosított Mérések Nemzeti Intézete (NÚCEM) a kiértékelési útmutatóban külön felhívta a tanárok figyelmét, hogy csak ezt a választ fogadják el, és ha valaki lágyítójel nélkül, Šándornak írta Petőfi keresztnévét, annak a választát érvénytelennek kell tartani.” (<http://ujso.com/napilap/kozelet/2011/03/17/a-helyes-valasz-sandor-petofi>).

Petőfi Sándor nevét az érvényes szlovák irodalmi tankönyvekben, valamint a szlovák iskolák számára összeállított monitor-tesztben is lágyítójel nélkül tüntették fel. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége szerint a lágyítójeles alakot még a *Szlovák helyesírás szabályai* című könyv sem ismeri el. A lágyítójeles forma megkövetelése tehát Szlovákiának a kisebbségi magyarokra irányuló asszimilációs politikájának része.

Ha esetleg a Kiss László idézte szlovák szerző is – akár szándékosan, akár akaratlanul – ennek az asszimilációs törekvésnek a terjesztője, semmiképp sem tartom szerencsésnek a kritikátlan idézését. Ha azonban pusztán elírásról és tájékozatlanságról van szó, akkor is elvárható lett volna Kiss László (vagy a szerkesztő) javítása. Mivel azonban nem szó szerinti idézetet közöl, az sem zárható ki, hogy Kiss László írta el a nevet – ám aligha valószínű, hogy a költő apjának nemzetiségét is ő tévesztette volna el. Mindenesetre Petőfi apja nem Ivan, hanem István, és nem horvát, de még csak nem is szlovák, hanem magyar. Bízom abban, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* következő számában helyreigazítást közölnek ezzel kapcsolatban.

VÁLASZ

Kiss László

A Magyar Orvosi Nyelv XV. évfolyamának, 2015 augusztusában megjelent 1. számában a *Markusovszky Lajos és az Orvosi Hetilap szerepe a magyar orvosi szaknyelv megeremtésében* című dolgozatomban Petőfi Sándor atyját egy szlovák nyelvű közlemény alapján „Petrovics Ivan”-nak neveztem. A hivatkozott szlovák nyelvű szövegben is „Ivan” szerepel:

„[...] žiadalo by sa uviest' popri Šandorovi Petőfim, synovi Anny Hruzovej z turčianskych Necpál a Ivana Petroviča, Chorváta [...]” (Junas, Ján 1995. Ludovít Markušovský. Slovenský lekár, 5–6: 61, 9–11. sor).

Természetesen ez nem csökkenti a felelősségemet: fel kellett volna figyelmem a téves keresztnévre. Petőfi atyját nem Ivannak, hanem Istvánnak keresztelték.

Köszönöm Szűcs Gábornak, hogy e figyelmetlenségből eredő elírásra felhívta a figyelmet.

Varga Csaba

HOZZÁSZÓLÁS A HOZZÁSZÓLÁSOKHOZ

Érdeklődéssel, vegyes tisztelettel olvastam a szaknyelvi csoportnevek írásával kapcsolatos Bősze Péter-féle javaslatokat és hozzászólásokat. Már csak azért is, mert általam korábban megpendített kérdésekkel is foglalkozott a szerző a munkatársaival. Egy-két régi hibás beidegződés azonban – nyilván a nagyon szerteágazó témák miatt óhatatlanul is – tetten érhető a hozzászólásokban.

Itt van például mindjárt a „zsúl” kérdése (49. oldal). A *joule* mértékegység, azonban a mértékegységeknek csak a betűjele használatos (*J, kJ* stb.) a tudományban, kiírva pedig az egyes népek máshogy használhatják. *Ampère* például nálunk egyszerűen *amperré* vált, de a nagy *A* egyértelműen jelöli a mértékegységet. *Zsúlt* viszont azért nem írhatunk, mert nem úgy kell ejteni. Sajnos a magyar közoktatásban elterjedt kiejtés a franciás néven alapszik, Joule azonban brit volt. Idézem az ide vonatkozó adatokat az internetről:

James Prescott Joule FRS (/dʒuːl/); (24 December 1818 – 11 October 1889) was an English physicist and brewer, born in Salford, Lancashire [...]”Although some people of this name call themselves (dʒəʊl), and others (dʒəʊl) [the OED format for /dʒəʊl/], it is almost certain that J. P. Joule (and at least some of his relatives) used dʒuːl.”

Vagyis helyes kiejtése megközelítőleg *dzsúl* vagy *dzsoul* lenne.

Számos félreértést, szakmaiatlanságot találtam a nevezék-tannal foglalkozó részekben. Én biológus vagyok alapvettségem szerint, így annak idején igen alapos képzést

kaptam e téren, ellentétben az orvosokkal és persze a nyelvészekkel. Vegyük sorra a kifogásaimat. Pongyola megfogalmazás (50. oldal), hogy a nemzetséget (genus), nevezik nemnek is. A botanikában nemzetség van, a zoológiában pedig nem. Tudományos nevük egységesen genus. A különböző rendszertani szintekre jellemző végződéstől sem foszthatjuk meg a tudományos neveket, mert ezek nem „kétszeres jelölések, túlírások” hanem ez a szabatos nevük a magyar szövegben is. A rendszertanoknak épp oly rögzült normáik vannak, mint a kémiai helyesírásnak (lásd később). Messzemenően nem értek egyet azzal, hogy az ezen a területen nem szakemberek módosíthassák a taxonómusok által kidolgozott szabályokat. A rendszertani szintnek meg kell jelenni a tudományos névben is. Tehát nincs *Poxvirus* család, mert ez egy öszvérszerkezet, szakmailag értelmetlen, valamint a nemzetközi gyakorlattal sincs összhangban. Ide citálhatnám még a 70. oldalról a *streptococcus törzsek* kifejezést. Fajoknak vannak törzseik: például *Streptococcus mutans törzsek*, *S. faecalis törzsek* stb. Persze ezek összefoglalóan mind „streptococcus törzsek”, de csak bizonyos szövegekben használhatók így. A törzs egyébként is rázós kategória, hiszen egy nagy taxonómiai egységnek (phylum) is ez a neve, lásd gerincesek törzse (Vertebrata).

A példa a galambgombákról leegyszerűsítő, és annyiban is sántít, hogy ha egyszerűen *galambgombáknak* nevezzük a Russulaceae családba (familia) tartozó gombákat, akkor minek nevezzük a Russulales rendbe (ordo) tartozókat? Azok is összefoglalóan galambgombák. Ugyancsak nem kérdőjelezhető meg, hogy a rendszertani nevekben a *virus* rövid *i*-vel írandó. Summa summarum, az én – belátom nem udvariaskodó – véleményem szerint ne ötleteljünk laikus módon egy másik szakma szabályairól.

Az 55. oldalon sok mindent nem értek. Ha a *mikrobát* rövid *o*-val kell írni – habár én még nem hallottam senkit röviden ejteni –, akkor miért *rubeóla* (volt eddig), *limfóma*, *szarkóma*, *szindróma* stb.? De azt is olvasom: „a Human Immunodeficiency Virus (HIV) helyes magyar írásmódja: humán immunodeficiencia-vírus.” Szerintem az előtag nem *immuno*-, hanem *immun*-, például *immunelektroforézis*, *immunsejt* és *immundeficiencia* (Varga 2007).

Következő felvetésem inkább kérdés. A *shock* valóban írható *sokknak*? Én írnám, de találkoztam már igen vehemens ellenállással is. Jó néhány éve, OTDK-konferencia zsűrijében egy idősebb professzor az egyik igen szép hallgatói előadást azért pontozta le felháborodottan, mert az illető *sokknak* írta a *shockot* az ábráin. Szegénynek ez akkor sok(k)ba került.

És végül az örökzöld téma: a kémiai nevek. A 61. oldalon ezt olvasom: „az elveket a Magyar Kémikusok Egyesülete külön is megfogalmazta a nemzetközi elvek (IUPAC...) hazai átültetésével (például *glukoz-6-foszfát-dehidrogenáz*...”. Újra megnéztem, hiszen néhányszor már megnyilvánultam

a *glükóz* kérdésében (Varga 2005). Ilyen nincs az érvényes nevezéktanban. Most sem találtam mást, minthogy a szőlőcukor (dextróz) magyar tudományos neve: *glükóz*. Nem tudom honnan került elő megint a helytelen *glukoz* formula. Ebben a formában az orvosi irodalmon kívül sehol sem használják, és a magyar kémiai helyesírás is rögzíti a *glükóz* írásmódot. A Google-t felkeresve is azt látjuk, hogy csak az orvosi fiziológia, orvosi biokémia, laboratóriumi medicina stb. használja, minden más tudomány: szerves kémia, agrokémia, növényélettan stb. a helyes nevet alkalmazza. És ez igaz a származékokra is természetesen: például *glükóz-6-P-dehidrogenáz*. Lehet ellenkezni, hivatkozni a megszokásra, orvosi hagyományokra, de ez akkor is egy kémiai név.

Végezetül még egy kis akadémikuskodás. Az *endothelium* miért nem lehet magyarosan *endotel*/-tél? Huszonöt éve hibásan írom magyarosan, hogy *mezotelióma*?

IRODALOM

- Varga Csaba 2002. Közegészségtan, népegészségtan, megelőző orvostan és preventív medicina. Nyelvében él...? *MONy* (1): 35–39.
- Varga Csaba 2007. Scripta manent. *Magyar Epidemiológia*. (4): 50–52.
- Varga Csaba 2005. Hozzászólás. *MONy* (2): 7.

VÁLASZOK

Berényi Mihály

Varga Csaba okfejtését a *joule* kiejtését illetően csak elfogadni lehet. Némelyik mértékegység (*volt*, *amper*) írásmódja eltér a névadó tudóstól (*Volta*, *Ampère*), másoké (*becquerel*, *joule*) csak a kezdőbetűben (*Becquerel*, *Joule*). El tudom képzelni, hogy idővel ezek a nem éppen egyszerű írásmódú egységnevek is fonetizálódni fognak (*bekörel*, *zsúl*).

A genus a zoológiában nemet jelent, a botanikában nemzetséget. Ez utóbbit az Osiris-féle *Idegen szavak szótára* sem tudta, viszont a SZTAKI angol szótárában csak a nemzetség szerepel. Van itt bőven rendet rakni való. Ezért sem nevezném Bösze Péter javaslatát „pongylóának”, mértéktartóbb lenne a „nem tökéletes”.

Az erdőben a *Russulacea család* nem sértődik meg, ha a gombászok egyszerűen *galambgombáknak* szólítják a tagjait.

Rendszertani nevekben szerintem is a rövid *i*-s *virus* a helyes. Ebben mindannyian megegyeztünk.

Biztos vagyok abban, hogy hamarosan a *mikróba* és a *mezotelióma* lesz a hivatalos írásmód.

Egyszerűen sajnálatos nyomdai hibának tekintem az *immunodeficienciát* és a szemet nagyon bántó *glukoz-t*. A Varga Csaba által javasolt *glükóz-6-P-dehidrogenáz* írásmódot sem tartom helyesnek, hisz a *P* foszfort jelent, nem foszfátot.

Ludányi Zsófia

Egyetértek. Valóban, a magyar nyelvhasználatban a [zsúl] kiejtés terjedt el, holott *dzs*-vel kellene ejteni. Ez azonban mit sem változtat a lényegen: a jelenlegi helyesírási kodifikáció szerint *joule*.

A nevezéktan kérdés nem a nyelvészek szakterülete, így érdemi hozzáfűznivalóm nincs. Ha a biológusszakmában az a gyakorlat, hogy a különböző rendszertani szintekre jellemző végződések nem hagyhatók el, akkor javasolt mindezt az orvosi nevezéktanban is megtartani.

Hogy az AkH.¹¹-ben miért *rubeóla* volt a magyaros írásmód, annak feltehetőleg az az oka, hogy jó pár évtizeddel ezelőtt az lehetett az elterjedt kiejtés, erről azonban nincsenek adataim, így csak feltételezés marad. Egy személyes megjegyzés: jómagam rövid *o*-val ejtem a *mikrobát*, és többször hallottam így, de tény, hogy nem lévén biológus szakember, meglehetősen ritkán ejtem ki. A kiejtése tehát ingadozik, mint ahogy sok más szónak is, de ez természetes jelenség. Hogy a *szindrómánál* meg a *sarkómánál* ingadozik-e a kiejtés, arról sincsenek adataim, de feltételezéseim szerint ott inkább jellemző a hosszú *ó*-s ejtésmód, azért kerültek bele a szótárba ilyen helyesírással. Amely a *lymphomát* illeti, az *Orvosi helyesírási szótár* csak az idegenes írásmódú *lymphoma* alakot jegyzi.

A HIV feloldása véleményem szerint egyaránt lehet *humán immunodeficiencia-vírus*, illetve *humán immundeficiencia-vírus*. Javaslatomat az *Orvosi helyesírási szótár* alapján fogalmaztam meg: a szótárban az *immunodeficiencia* alak szerepel (ennek alapján tettem meg korábbi javaslatomat), ugyanakkor a szótárbeli *variábilis immundeficiencia* alakulatban csupán *immun-* előtaggal jelenik meg. Ha a szakmában az *immundeficiencia-vírus* a természetes, a szokásos, akkor használják továbbra is azt.

Igen, írható mindkét alakban, a szótár is feltüntetni mindkét alakot: *shock* → *sokk*. Ez azt jelenti, hogy az az alak, amelyre a nyíl mutat, a főváltozat, a javasolt alak, míg a másik (jelen esetben a *shock*) kevésbé javasolt, inkább csak bizonyos alakokban fordul elő. A szótárban még a két következő formában fordul elő: *electroshock* → *elektrosokk*, *serumshock* → *szérumsokk*. Nem tudom, mi lehetett a hallgatói dolgozatban a szövegkörnyezet, esetleg érdemes lenne a kifogásolt szakneveket alaposan megvizsgálni.

Az *Orvosi helyesírási szótár* is csak a *glükóz* alakot tünteti fel. Ettől függetlenül úgy tűnik, terjedőben van a *glukóz* ~ *glukoz* forma az orvosi írásgyakorlatban. Mivel létezik rögzített írásmód, ezért inkább azt (a *glükóz* formát) javaslom.

A jelenlegi helyesírási szótári változatnak csak az idegenes írásmódú *endothelium* alak felel meg, s ugyanez a helyzet a *mesotheliománál* is. Természetesen előfordulhat, hogy az írásgyakorlatban annyira elterjed a magyaros írásmód, hogy a szakemberek idővel úgy döntenek, a kiejtésnek megfelelő

írásmódot (is) feltüntetik a szótárban. Ahhoz, hogy tényként beszélhessünk a magyaros írásmód elterjedéséről, mindenképpen szükséges korpuszon alapuló vizsgálatokkal alátámasztani a feltételezést. Egy majdani új orvosi helyesírási szótár készítésekor vélhetőleg megtörténik majd az említett szavak helyesírásának felülvizsgálata is.

Bősze Péter

Kedves Csaba, igen köszönöm a leveledet, a módfelett hasznos hozzászólásodat; ilyenekre van igazán szükségünk. Pontokba szedve válaszolok:

1. A mikrobák neveinek írásánál elkövetett „járatlanságokra” nincs mentségem, még az sem, hogy a kérdést sokszorosan tárgyaltuk számos mikrobiológussal, de egyik sem bírálta.

A kifogásolt rész: A vírusrend, a víruscsaládok, a vírusalcsaládok és a vírusnemzetségek nemzetközi nevei mindig egy- szavasak; a besorolásukra a szövegződések (*-virales* [rend], *-viridae* [család], *-virinae* [alcsalád], és a *virus* [nemzetség]) utalnak (*Mononegavirales*, *Poxviridae*, *Chordopoxvirinae* és *Orthopoxvirus*). Ezeket tulajdonnévként kezeljük, mert egyedi végződésű rendszertani osztályok nevei; tehát nagy kezdőbetűsek. Hozzájuk az utótagokat kötőjellel kapcsoljuk (*Poxviridae-fertőzés*, *Orthopoxvirus-fertőzés*).

Magyar szövegkörnyezetben elhagyhatjuk a nemzetközi nevek végződéseit (*-virales*, *-viridae*, *-virinae*, *virus*), helyettük a *virus* szót írjuk, és ehhez csatoljuk a *rend*, *család*, *alcsalád*, *nemzetség* névjárolékot különírva (*Mononegavírus rend*, *Poxvírus család*, *Chordopoxvírus alcsalád* és *Orthopoxvírus nemzetség*). A *virus* szó névtartozék, ezért egybeírjuk a nevekkel. Ilyenkor eltekinthetünk a nagy kezdőbetűtől, hiszen az előtagok azonosak a vírusok általános neveivel – a fogalmak nem a forrásnyelv szerintiék (*mononegavírus rend*, *poxvírus család*, *chordopoxvírus alcsalád* és *orthopoxvírus nemzetség*); tankönyvekben, szakírásokban gyakori az utóbbiak szerinti írás (vö. általános mikrobeanevek). Tudományos közleményekben szokásos, hogy a magyarosan írt család-, alcsalád-, nemzetségnevek első említésekor az idegen nevet is kiírjuk zárójelben (*Poxvírus/poxvírus család* [*Poxviridae*]; *Micrococcus/microrococcus család* [*Micrococcae*]).

Megfontolás: Az AkH. nem szabályozza a magyar változat írásmódját: nagy vagy kis kezdőbetű?

Berényi Mihály

Ha például a *Poxviridae* köznevesül és magyarosodik, akkor helyes lehet a *poxvírus család* forma. A *Poxviridae-fertőzés* helyett nem jobb a *poxvírusfertőzés*? A *Russulaceae* családba tartozó gombákat – kis kezdőbetűvel – *galambgombáknak* nevezzük.

Keszler Borbála

A magyarosodott változatot nem szükséges nagybetűvel írni!

Kovács Éva

Magyaros változatban kisbetűvel, latin névnel nagybetűvel lenne logikus: *poxvírus család* (*Poxviridae*).

Megfontolás: Megfontolásra felvetném, hogy egy ilyen tagolás elképzelhető-e: *mononega vírusrend, pox víruscsalád*.

Kuna Ágnes

Amennyiben ezek köznevek, írjuk kisbetűvel őket. Ez a biológiában a növények és állatok esetében is így szokás.

Laczkó Krisztina

Ha a szakmai megfontolások alapján valóban kijelenthető, hogy köznevesültek ezek a formák, akkor értelemszerűen a kisbetűs írásmód lesz a megfelelő.

Ludányi Zsófia

Írhatjuk kisbetűvel: *poxvírus család*, esetleg kiírható zárójelben: [*Poxviridae*], ahogy a példában is szerepel.

A honi szakirodalomban szokásos a nemzetközi név (*Mono-negavirales, Poxviridae, Chordapoxvirinae*) és a magyar névjárulék (*rend, család* stb.) együttes írása (*Poxviridae család, Chordapoxvirinae alcsalád*), jóllehet ez kétszeres jelölés; túlírás.

Megfontolás: Elfogadható-e ez a gyakorlat?

Berényi Mihály

A névjárulékok 182. pont alapján (*Duna folyó*) a földrajzi nevekhez magyarázólag – legtöbbször fölöslegesen – hozzákapcsolt közzsót kis kezdőbetűvel különírjuk (de soha nem mondjuk, hogy a *Duna folyóban* fürödtem), akkor például a *Poxviridae család*-ot se tekintjük hibásnak. Hová sorolunk adott vírust: a *Poxviridae*-be vagy a *Poxviridae család*-ba? Nekem az utóbbi hangzik jól.

Keszler Borbála

Lehetséges, elfogadható ez a gyakorlat.

Kovács Éva

Igen, a család, alcsalád stb. mintegy magyarázója a végződésnek.

Kuna Ágnes

Igen, főleg nem szakembereknek szánt szövegben. Számukra ez egyáltalán nem fogalomisméltés, hanem az értelmezést segítő elem.

Laczkó Krisztina

Mindenképpen megengedhető, hiszen a köznév ebben az esetben úgynevezett értelmezőszerűen kapcsolódik a tulajdonnévhez, mintegy a figyelemirányítást segítő: pontosít, egyértelműsít stb.

Ludányi Zsófia

Megengedhető (l. függelék)

Megfontolás: Csaba, véleményed szerint a fajok feletti osztályok neveiből nem hagyható el a nemzetközi végződés, vagyis csak így írható: *Poxviridae* (a poxvírusok családjáról van szó). Elterjedt a *Poxviridae család* írásmóda – változatlanul túlírásnak érzem, hiszen a *viridae* már jelzi, hogy családról van szó. Ám a mikrobiológiai és más egyetemi tankönyvben lépten-nyomon előfordul, ezért hagyományos alkalmazását elfogadhatónak ítéltük.

A gyakorló orvosokat nem nagyon izgatja, hogy hova tartozik az a vírus, amelyik a beteget életveszélyesen megbetegítette: családba, alcsaládba stb. Ezért is használjuk a mikrobák általános neveit, a fenti példa szerint *poxvírus, poxvírusok*. Az általános név teljesen független a nevezéktani besorolástól. Ha van általános név, akkor a magyar szövegkörnyezetben miért ne lehetne utána írni, hogy család (a *poxvírusok családjába tartozik*). Ezzel még nem feszítjük keresztre a nevezéktant. Természetesen, ha a biológusok taxonómiai előírása ezt tiltja, az orvosi nyelvben is célszerű követni az előírásokat. Ennek értelmében nem lenne írható az, hogy a *poxvírusok családjába tartozik*, csak úgy, hogy a *Poxviridae családba tartozik*. Vagy az sem írható, hogy a *poxvírusok családjáról* van szó, csak úgy, hogy a *Poxviridae családról* van szó.

Nagy Károly

Poxviridae jelenti a (főleg angolul írt) tudományos közleményekben, hogy ez a hímlővírus család maga. Magyar szövegben azonban teljesen jó megfogalmazás a *poxvíruscsalád*. (Az angol *Poxvirus family* azonban nem helyes).

Tehát én mint orvosi virológus egyetérték Berényi Mihály, Keszler Borbála és Kovács Éva véleményével: kisbetűvel írva helyes: *poxvíruscsalád, herpeszvírus-család*. Annak ellenére, hogy a ma hivatalos, mind a 4 hazai Orvosi Egyetemen használatos tankönyv: Az orvosi mikrobiológiai tankönyve (szerk.: Pál Tibor, Medicina, 2. átdogozott kiadás, 2013) 171. oldalán így áll: „A *poxvírusok (Poxviridae család)* a legnagyobb méretű [...]” A szövegben tovább is többször így áll. Helyesebb lenne: *poxvíruscsalád (Poxviridae)*. A 2003-as kiadású Orvosi Mikrobiológia tankönyv (szerk.: Gergely Lajos, Aliter Kiadó) 360. oldalán címként ennyi áll: *Poxvírusok*. Rendszertani fejtegetések nincsenek. *Poxvírusokról, poxvírusfertőzésről, poxvírus-betegségekről* tesz említést a fejezet.

A Gram-pozitív anaerob pálcák közé tartozó baktérium, magyar nevén *Sugárgomba* nevével ellentétben nem gomba, hanem baktérium!), nómenklatura néven: *Actinomyces* (genus). Ez egyes számban van. Többes számban a fent idézett 2013. évi kiadású tankönyv kisbe-

túvel így ír: „[...] az *actinomycesek* emlékeztetnek a [...]”, ill. így: „Az *Actinomyces* genus tagjai hozzátartoznak [...]”. Az általuk kiváltott betegség: *actinomycosis* (c-vel és s-sel, mivel még nem köznevesült). Az orvosi mikrobiológiában nem nagyon részletezik az egyes mikroorganizmusok teljes nevezéktanát, általában a genus a fontos.

Új problémának tartom az újonnan felbukkanó („emerging”) vírusok nevének magyar használatát. Nemrégén okozott világitványt az új, humán koronavírus, a SARS (nagybetűvel, Acute Severe Respiratory Syndrome) vírusa. Hogyan ejtse ezt ki a tantermi előadó? SARS vagy Szars, vagy Szarsz vírusa? És mi a helyzet a még újabb közel-keleti koronavírussal, a MERS (Middle East Respiratory Syndrome) vírusával? MERSZ?, MERS? Körülírni lehet, de nagyon körülményes. Ugyanakkor az elnevezés a vírus által kiváltott betegséget jelenti/jelöli, nem magát a vírust. Tehát mindig hozzá kell tennünk: a SARS vírusa.

A nomenklatura kérdése lezáratlan terület, újabb és újabb mikroorganizmusok kerülnek felfedezésre, kimutatásra, elnevezésük nagyon vegyes. A MIMI-vírusok például fénymikroszkóppal is látható óriási DNS-vírusok. Helyes-e az elnevezés? Vírus-e, amelyet találtak? Eddig úgy tanítottuk, hogy a vírusok kis méretük miatt csak elektronmikroszkóppal tanulmányozhatók. Akkor a MIMI vírus-e? Igen, mert a molekuláris biológiai meghatározás szerint vírus az a valami (élőlény?), amely csak egyféle nukleinsavat tartalmaz: a MIMI-ben csak DNS van. Így folyamatosan bukkannak fel kérdések is a nomenklaturára vonatkozóan. Állandó „karbantartásra” van szükség.

Szabó T. Attila

1. Szigorú szakszövegben: *Fam. Poxviridae* vagy a *Poxviridaeak közé tartozó vírusok*.
2. Magyar szövegekörnyezetben: *poxvírusok családja*.

Varga Csaba

Biológusnak a végződés már mindent elmond, ezért biológiai szakszövegben nem is írják ki, hogy család, rend stb. Laikusoknak szóló szövegben viszont én kiírnám, mert más számára a végződés nem mond semmit. És most e tekintetben az orvosokat is a laikus csoportba sorolnám.

Összegezve (Bősze Péter):

1. Rend, család, alcsalád, nemzetség nemzetközi neveit a rendszertan egyes csoportjainak egyedi nevéként kezelhetjük, tehát tulajdonnévszerűen, ezért nagy kezdőbetűsek. Mindegyik egyetlen szóösszetétel, és a szóvégződésükkel utalnak a besorolásukra (*Chordopoxvirinae* [a *virinae* jelzi, hogy ez alcsalád]; *Streptococcaceae* [az *aceae* jelöli, hogy a streptococcusok családjáról van szó]; *Phycomycetes* [a gombáknál a mycetes végződés utal a családra]). Mivel a végződés

jelöli a rendszertani besorolást, főleg a nemzetközi név után kiírni a rend, család, alcsalád vagy nemzetség névjárlékot (*Chordopoxvirinae alcsalád*). Ez az írásmód azonban elterjedt, hagyományossá vált, és az egyértelműsítés végett alkalmazható is, annak ellenére, hogy kétszeres jelölés (*Poxviridae család*).

Magyar szövegekörnyezetben, általános értelemben, nem pedig szigorú nevezéktani jelölésként, alkalmanként használhatjuk az általános nevet is (*poxvírusok családja*). Erre főleg ismétléseknél kerülhet sor, hogy írásunk változatosabb legyen. Első alkalommal azonban írjuk utána a nemzetközi nevet zárójelben: *a microrococcusok családja (Micrococcae)*.

Megjegyzés: az *-ae* kettős betű olyan gyakori, kiváltképpen az orvosi nyelvben, hogy már nem tekintjük szokatlan betűalaknak, ezért a toldalékot/utótagot közvetlenül kapcsoljuk (*Poxviridaeak közé tartozik*).

2. Köszönöm, hogy rávilágítottál a félreérthető fogalmazásomra: „a nemzetséget (genus), nevezik nemnek is.” Nem pontosítottam, hogy nemnek csak a zoológiában nevezik. Az emberi mikrobáknál nemzetségről beszélünk.

3. Senki nem mondta, hogy a nevezéktani névben a vírust hosszú *i*-vel kell írni:

A vírusfajoknak csak a Linné-féle rendszertani kettős nevük tulajdonnév. A kettős név a nagy kezdőbetűs nemzetség (nomen genericum) és a kisbetűs faji névből (nomen specificum) tevődik össze, voltaképpen tulajdonnévi idegen szószervezet, ezért a magyar szövegben is szigorúan a forrásnyelv (görög–latin) szerint írjuk (*Herpesvirus varicellae*, *Flavivirus fabricis*). A toldalékokat a kettős névhez közvetlenül tesszük (*Herpesvirus varicellaevel*, *Flavivirus fabricist*), az utótagokat különírjuk (*Herpesvirus varicellae fertőzés*, *Flavivirus fabricis járvány*). A fajok egyéb nevei azonosak az általános neveikkel.

Megfontolás: A rendszertani kettős nevekben a vírus utótag rövid *-i* vel írjuk. Elfogadható?

Berényi Mihály

Sőt, csak a rövid *i* a helyes.

Kovács Éva

Ha latin a kifejezés, akkor a *virus* mindenképp rövid *i*-vel írandó: *Herpesvirus varicellae*, de *herpeszvírus*.

Kuna Ágnes

Elfogadható, így egységes az írásmód egy szakkifejezésen belül (*herpeszvírus – Herpesvirus*).

Ludányi Zsófia

Itt tulajdonnév, tehát a forrásnyelv szabályai szerint, vagyis rövid i-vel. Igen, elfogadható.

4. Írod: „Ha a *mikrobát* rövid o-val kell írni – habár én még nem hallottam senkit röviden ejteni –, akkor miért *rubeóla* (volt eddig), *limfóma*, *szarkóma*, *szindróma* stb.?” Nem szeretném elkövetni azt a hibát, hogy orvosként nyelvészeti kérdésben szólok, de azt már megtanultam, hogy a helyesírást nem mindig vezeti az ésszerűség, a hagyomány sokszor a meghatározó. Az AkH.¹² a *mikrobát* most is rövid o-val javasolja, de a *rubeolát* is.

5. Teljesen egyetértek a HIV (*Human Immunodeficiency Virus*) helyes magyar írásmódjáról tett megjegyzéseddel. Valószínűleg gépiesen fordítottam az angol kifejezést, ezért a hiba. Természetesen magyarul helyesen *humán immunodeficiencia-vírus*. Egyébként a hazai szakirodalom különírja: *humán immunodeficiencia vírus*.

6. A *shock* magyar írása: *sokk* – az AkH.¹² csak így javasolja.

7. A *glükóz* a helyes írásmód; az AkH.¹² is így rögzíti. Többször is javítottuk, végül mégis a hibás változat került bele. Ez az én felelősségem – egyetlen melegségem: *errare humanum est*. Tehát: *glükóz-6-foszfát-dehidrogenáz*.

8. Végezetül az *endothelium* kérdése. Görög–latin főnév, az erek belhártyáját nevezzük így. Mondják *endothelnek* is; szabatosan *endothelium*. Szaknyelvi jövevényszó, ezért írható magyarosan is: *endotélium*, *endotél*, jóllehet az orvosi szótáraink nem rögzítik ebben a formában, de *endothel* formájában sem található. A szaknyelvi jövevényszavak írásáról azt javasoltuk, hogy az orvosi tudományos közleményekben a görög–latin szóalakot írjuk, az ismeretterjesztő írásokban a magyarosat. Tudom, hogy más az alaptudományok (biológia, kémia, fizika stb.) nézőpontja, ott mindent magyarosan írnak. Magam mégis *endothelioma*, *mesothelioma* formájában írom, és ezt javaslom.

EGY KÉRDÉS IS

A 25 éves tisztiorvosi szolgálat alapján kérdezném, hogy helyes-e az általam kizárólagosan használt *tisztiorvos*, *tisztifőorvos*, *országos tisztifőorvos* stb. írásmód? Ez számomra így logikus, illetőleg az ÁNTSZ betűszóból is így vezethető le. Sokan azonban a *tisztí orvos*, *tisztí főorvos* írásmódot alkalmazzák, leginkább éppen a szolgálaton belül.

VÁLASZ

Bősze Péter

A Magyar helyesírás szabályaiban (AkH.¹²) *tisztiorvos*, *tisztí főorvos* található. Ez az elfogadott.

Varró Vincze

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Érdeklődéssel olvastam a *Magyar Orvosi Nyelv* 2015. augusztusi számában Braunitzer Gábor értékes írását a tudományos közlemények etikai és jogi vonatkozásairól. A magyar szerzők e témában írt dolgozatai közül csak a 2000 után megjelent írásokat idézi.

Szeretném felhívni figyelmét arra, hogy ebben a témában – legjobb tudomásom szerint – 1989 és 1997 között munkatársaimmal hat magyar nyelvű közleményünk jelent meg, melyek különböző aspektusból tárgyalják ennek a kérdésnek egyik vagy másik részletét. Természetesen a szerző joga, hogy ezek közül melyiket tartja idézésre alkalmasnak, de – úgy gondolom – legalább egy megjegyzése érdemes lett volna utalni arra, hogy a XX. század második felében – elsősorban Varró Vince – több közleményben foglalkozott a tárgyalt kérdéssel, és véleményét is kifejtette.

Ettől függetlenül Palkovits Miklós dolgozatát, amely 2005-ben jelent meg a lapjokban, kiváló útmutatásnak tartom ebben a sokat vitatott kérdésben.

VÁLASZOK

Braunitzer Gábor

Varró professzor úrral a legteljesebb mértékben egyetértek, levele nyomán magam is sajnálattal voltam kénytelen azt a következtetést levonni, hogy a téma magyar irodalmának lényeges szelete maradt ki összefoglalómból – egyben biztosíthatom is, hogy nem szándékosan kerültem meg értékes munkáit. Az eset talán arra mutat rá legjobban, hogy a „digitális kor gyermekének” lenni nem feltétlenül előny. Az információáramlás sebességének megnövekedésével az egyes tudományos részterületek irodalma áttekinthetetlen terjedelműre duzzadt, így, ha egy téma kutatója válogatott és még feldolgozható mennyiségű irodalommal kíván dolgozni, a különféle keresőmotorokra (PubMed, ScienceDirect, Google Scholar) kénytelen hagyatkozni. Ezek az eszközök hasznosak, de olykor – mint a jelen esetben is – nem mutatnak meg olyan eredményeket, amelyek pedig lényegesek lennének. Oka ennek persze az is, hogy a kérdéses közlemények olyan időszakban születtek, amikor a tudományos vita fóruma a nyomtatott folyóirat volt, a világháló pedig, különösen Magyarországon, éppen csak elkezdett kiépülni. Ezek eredője az, hogy a szóban forgó közlemények a világhálón akkor kereshetők eredménnyel, ha az, aki keres, már eleve tud róluk. Számomra ezek a közlemények ismeretlenek voltak, talán bocsánatos módon, hiszen megjelenésük idején még az általános iskola padjait koptattam, a közlés etikai és jogi vonatkozásai iránt pedig csak mostanában kezdtem érdeklődni.

Köszönöm Professzor Úrnak, hogy felhívta a figyelmemet tájékozottságomnak erre a fehér foltjára, egyben javasolom a *Magyar Orvosi Nyelv* szerkesztőségének, hogy a kérdéses cikkek jegyzékét jelen válaszlevellel együtt adjuk közre, hiszen ezek valóban érdeklődésre tarthatnak számot a téma kapcsán.

Varró Vince

Köszönöm, hogy közreműködésével a kérdés ilyen korrekt és kollegiális módon rendeződött: Kérésének megfelelően az alábbiak a szóban forgó közlések:

IRODALOM

1. Varró Vince 1989. Ki lehet tudományos közlemény szerzője? *Magy. Belorv. Arch.* 42: 12.

2. Varró Vince 1989. Klinikai kutatások; problémák és perspektívák. *Magy. Belorv. Arch.* 42: 21.

3. Varró Vince 1996. A belgyógyászatban alkalmazott invazív eljárások etikája. *LAM.*12: 11.

4. Varró Vince 1996. Az orvostudományi kutatás kriminológiája. *Orvosi Hetilap.* 137: 633.

5. Varró Vince 1996. Scientometria, impakt faktor, citációs index: gondolatok. *Orvosi Hetilap.* 141: 1133.

6. Varró Vince 1997. Kutatás és etika. *LAM.* 7: 742.

7. Boda Domokos – Varró Vince 1997. Ajánlás a nemzetközi és hazai tudományos és szakirodalmi munkásság egységes értékelésére. *LAM.* 67: 234.

8. Kovács Ildikó – Domokos Margit – Klatka Marianna – Varró Vince 2000. A hazai orvosi közlemények néhány szerzői jellegzetességének változása 1967 és 1997 között. *Orvosi Hetilap.* 141: 19.

HELYREIGAZÍTÁS

Legutóbbi számunkban az utolsó belső oldalon E SZÁMUNK KÖZREMŰKÖDŐI rovatban tévesen írtuk Kiss László szerzőnk munkahelyét, amely helyesen: Szent Erzsébet Egészségügyi és Szociális Munka Főiskola, Pozsony.

Szerzőink jegyzékéből kimaradt Balogh Lajos – Savaria Múzeum, Természettudományi Osztály, Szombathely –, akinek a MOTTÓKERESŐ című írását a 2015/1. szám 41. oldalán közöltük.

Az érintettektől és kedves olvasóinktól elnézést kérünk.

A Magyar Orvosi Nyelv szerkesztősége